

ביאורים

כחמשך לקביעה העקרונית שידיעת ה' איננה סותרת את עיקרון הבחירה, ממשיך הרמב"ם ומבאר את האבסורד שיש בהצגת הטענה שידיעת ה' סותרת את הבחירה החופשית. בניסיון להציג את ידיעת ה' כסותרת את הבחירה האנושית טמונה ההנחה המופרכת שאנו מבינים את ידיעת ה' על בוריה. 'אני יודע מהי ידיעת ה' ולכן לא ייתכן שתהיה לי בחירה מאחר והוא יודע מה אעשה'. טענה זו היא ילדותית ממש. אור השמש חזק ועוצמתי מיכולת הראייה שלנו. האם נאמר בגלל זה שאור השמש הוא רק מה שנתפס בכוח הראייה שלנו? כך גם מציאותו של ה'. מציאותו של ה' גם היא ודאית לנו. האם זה אומר שאנו תופסים בדעתנו מהי בדיוק מציאותו?! חוסר ההשגה המלא לא מבטל את גודל המושג. חוסר השגתנו בידיעת ה' לא מבטלת מחד גיסא את ידיעתו ומאידך גיסא את הבחירה החופשית שהעניק לנו. הראייה החזקה ביותר לקיומו של חופש הבחירה שלנו הוא החוויה הקיומית שעומדת בבסיס חיינו - שאיננו כפויים לעשות פעולה מסוימת. החוויה הפשוטה שלנו היא שיש בכוחנו לבחור ולהחליט כיצד לפעול, וחוויות חיים זו חזקה יותר מכל שאלה פילוסופית מתוחכמת. בעקרון הבחירה החופשית בוחר הרמב"ם לסיים את הקדמתו למסכת אבות. זהו עקרון היסוד של המוסר - האדם חופשי לבחור, בכוחו ובאחריותו לשנות את מחשבותיו ומעשיו. ידיעה יסודית זו היא גם הפתח הגדול ביותר להביא לשינוי המיוחל בחיינו.

הרחבות

• ידיעה ובחירה

עניין הידיעה והבחירה נאמר בתמצית במסכת אבות: "הכל צפוי והרשות נתונה" [אבות ג, טו]. הראשונים ישבו על מדוכה זו, והציעו כמה פתרונות לסתירה. לסיכום דעות הראשונים בסוגיה: 'מבואות למוסר הקודש', אורות הקודש חלק ד', עמודים תקלה-תקמב. מפאת קוצר היריעה נביא רק את הדברים הנוגעים לרמב"ם:

הראב"ד הקשה על הרמב"ם: "לא נהג זה המחבר מנהג החכמים, שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו. והוא החל בשאלות קושיות, והניח הדבר בקושיא, והחזירו לאמונה. וטוב היה לו להניח הדבר בתמימות התמימים, ולא יעורר לבם ויניח דעתם בספק" [הלכות תשובה ה, ה].

כלומר, שלדעת הראב"ד, הרמב"ם לא תירץ את הסתירה, אלא אמר שאין ביכולתנו להבין את התירוץ. התוספות יום טוב [אבות ג, טו] סובר שאין שום פגם בדברי הרמב"ם, ואכן ראוי שלא לחקור בדבר זה. לעומת הראב"ד, מפרשים רבים הבינו שכונת הרמב"ם לתרץ את הקושי. דהיינו שהתירוץ הוא שאין להקיש מידיעה אנושית לידיעה אלוהית. וכך משמע גם במורה נבוכים [ג, כ]. ולכן, למרות שהידיעה האנושית סותרת את הבחירה, הידיעה האלוהית איננה סותרת אותה (להרחבה: מורה נבוכים שם; 'תוספות יום טוב' ו'תפארת ישראל', מסכת אבות, פרק ג, משנה טו; אור שמח, הלכות תשובה פרק ה).

לקבלת נספח להרחבות בנושא זה ניתן לשלוח מייל ל: emunadaf@gmail.com

• גזירה ובחירה

אחר שהפריך הרמב"ם את הסתירה בין הידיעה והבחירה, מדוע נצרך הרמב"ם לכל התירוץ הקודמים?

כאן הרמב"ם טיפל בסתירה שבין ידיעה לבחירה. הרמב"ם תירץ שסתירה זו היא מדומה בלבד ובאמת הידיעה והבחירה משתלבות יחד.

אולם לעיל טיפל הרמב"ם בסתירה שבין גזירה לבחירה. סתירה זו בוודאי הכרחית, ולכן תירץ הרמב"ם באופנים שונים מדוע אין כאן גזירה.

שאלות לדיון

במה אתה רוצה להשתנות ולהתקדם בעקבות לימוד 'שמונה פרקים'?

מה התחדש לך בעקבות לימוד הקדמות הרמב"ם?

וכבר התבאר גם כן במה שאחר הטבע, שאין יכלת בשכלינו להקפיד מציאותו יתעלה בשלמות, וזה לשלמות מציאותו וחסרון שכלינו, ואין למציאותו סבות שיודע בהן, ושקצור שכלינו מהשיגו פקצור אור הראות מהשיג אור השמש, שאין זה לחלשת אור השמש, אלא להיות זה האור יותר חזק מן האור אשר ירצה להשיגו. ודבר בזה הענין הרבה, והם כלם מאמרים אמתיים ומבארים. ויתחייב מפני זה, שלא נדע דעתו גם כן, ולא נקיפנה בשום פנים, היות שהוא - דעתו, ונדעתו - הוא. וזה הענין הוא נפלא מאד, והוא אשר נעלם מהם, ונאבדו, לפי שהם ידעו כי מציאותו יתעלה על שלמותה לא תשג, ובקשו להשיג דעתו, עד שתפול תחת שכליהם, וזה מה שלא יתכן. כי לו הקפנו דעתו - הקפנו מציאותו, הואיל והכל דבר אחד, לפי שהשגתו על השלמות היא, שישג כמו שהוא במציאותו, מן הדעת והיכלת והרצון והחיים, וזולת זה מתארו הנאים.

הנה כבר בארנו, כי הפוקשה בהשגת דעתו - סכלות גמורה, זולת שנגדע שהוא יודע, כמו שנגדע שהוא נמצא. ואם נשאל היאך היא דעתו - נאמר שאנחנו לא נשיג זה, כמו שלא נשיג מציאותו בשלמותו. וכבר גנה מי שרצה להשיג דעתו יתעלה, ונאמר לו: "החקר אלוה תמצא?" (איוב יא, ז).

היוצא מכל מה שאמרנו, כי פעולת האדם מסורות אליו, וברשותו להיות צדיק או רשע, מבלי החרם מאת ה' על אחד משני המצבים. ולזה חייבו המצווה, והלמוד, וההכנה, והגמול, והעניש, ואין בכל זה קשי. אפנים תאר דעתו יתעלה והשגתו לכל הדברים - הרי שכלינו יקצרו מזה, כפי שבארנו. וזה כלל מה שהתפנו להודיעו בזה הענין.

וכבר הגיעה העת להפסיק הדברים הנה, ולהתחיל בפרוש זאת המסכתא, אשר לה הקדמנו אלה הפרקים.

